

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
кандидата економічних наук, доцента
Бойківської Галини Миколаївни
на дисертаційну роботу Севрюкової Єлизавети Олександрівни
«Забезпечення ефективності використання людського
капіталу сільськогосподарських підприємств»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми та її зв'язок із науковими програмами. В умовах військової агресії рф проблема збереження та розвитку людського капіталу в Україні набуває особливого значення. Водночас, у сільському господарстві вона дуже тісним чином пов'язана з проблемою розвитку сільських територій та збереженням національної ідентичності. Вирішення цих проблем обумовлює посилення вимог до забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств.

В останні роки демографічна ситуація на селі погіршується, зберігається тенденція до зменшення чисельності населення, зменшується, відповідно, і людський капітал сільськогосподарських підприємств. Більшості сільськогосподарських підприємств України, в умовах воєнного стану, притаманним є погіршення економічної ситуації, зниження рівня життя сільського населення, зменшення обсягів виробництва, зниження ефективності виробництва тощо. Саме тому особливого значення набуває обґрунтування і пошук шляхів підвищення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств, оскільки на сільських територіях значно відчувається нестача кваліфікованих спеціалістів, знижується ефективність використання персоналу та фактично не приділяється належної уваги мотивації праці.

З огляду на вищезазначені аспекти, тема наукового дослідження Севрюкової Єлизавети Олександрівни є актуальною та своєчасною для вивчення.

Про наукову значущість та актуальність розв'язаних у дисертації завдань свідчить її виконання в межах затверджених планів науково-дослідницької діяльності Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця: госпдоговірних науково-дослідних робіт університету «Оптимізація комунікаційних процесів для покращення надання інформаційних та організаційно-комерційних послуг» (державний реєстраційний номер 0124U003631) та «Оцінка соціально-економічної ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства в умовах циркулярної економіки» (державний реєстраційний номер 0124U003965).

2. Сутність обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Викладені у дисертації та винесені на захист наукові положення, висновки та рекомендації є теоретично обґрунтованими та мають результати їх практичного застосування. У дисертаційній роботі представлено всебічний огляд фундаментальних наукових праць, посилання на результати дослідження, наукову літературу, доведено застосування загальнонаукових методів дослідження та засобів оброблення інформації. Правомірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується використанням чималої інформаційної бази щодо теми дисертації, яка охоплює статистичні дані Державної служби статистики України, форми звітності підприємств Харківської області, наукові публікації, а також теоретичну й експериментальну перевірку результатів шляхом апробації на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях та їхнім упровадженням у діяльність вітчизняних підприємств й органів державної влади.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, проміжних і загального висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, сформульовано мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, викладено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, окреслено особистий внесок здобувача, наведено дані про апробацію результатів дослідження та публікації за темою дисертації.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні основи ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств» (с. 27-95) висвітлено питання поняття категорії «людський капітал» та її змістовного зіставлення зі спорідненими категоріями (с. 27-63), особливостей формування людського капіталу на сільських територіях (с. 64-79), сучасні аспекти формування мотиваційного механізму розвитку людського капіталу в умовах цифрових технологій (с. 80-92).

У другому розділі дисертаційної роботи «Стан та рівень ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств» (с. 96-160) авторка проаналізувала економічні умови формування людського капіталу (с. 96-108), здійснила оцінювання впливу демографічних тенденцій на динаміку та якість формування людського капіталу в Україні (с. 109-128), оцінювання зайнятості та якісного складу сільського населення як фактора формування людського капіталу (с. 129-156).

У третьому розділі дисертаційної роботи «Шляхи підвищення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств» (с. 161-208) обґрунтовано підходи до інформаційного забезпечення оцінювання ефективності використання людського капіталу (с. 161-182), підвищення мотивації персоналу сільськогосподарських підприємств (с. 183-194), а також підвищення ефективності використання людського капіталу шляхом зменшення гендерних диспропорцій (с. 195-205).

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації достатньо обґрунтовані, що підтверджується використанням вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, застосуванням наукових підходів, методів і прийомів, зокрема: абстрактно-логічний, групування, порівняння, графічний,

кореляційно-регресійний, t-метод множинного порівняння розбіжностей середніх величин.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Аналіз змістовного наповнення дисертаційної роботи Севрюкової Єлизавети Олександрівни дає змогу виокремити низку основних аспектів наукової новизни сформульованих автором, що здобуті як результати розвитку теоретичних і науково-методичних засад забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств.

Автором здійснено систематизацію та класифікацію чинників формування людського капіталу на сільських територіях з розподілом їх за сферами (демографічні, освітні, природно-екологічні, медико-соціальні, соціально-інституційні та економічні) та типами впливу (обмежувальні та стимулюючі).

Було проведено аналізування та запропоновано заходи організаційно-методичного забезпечення підвищення мотивації персоналу сільськогосподарських підприємств. Вони передбачають поєднання прозорої системи винагород, розширення напрямів зайнятості, соціальну підтримку працівників та систему моніторингу.

Запропонований методичний підхід до оцінювання впливу гендерного чинника на ефективність використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств. Його особливістю є врахування взаємозв'язку між рівнем середньої заробітної плати, показниками руху працівників, ефективністю виробництва та рівнем соціального захисту чоловіків і жінок.

Запропоновано уточнення змісту понять «людський капітал сільськогосподарського підприємства», «соціальний капітал» і «трудова потенціал», а також визначення їхнього взаємозв'язку.

Розроблений концептуальний підхід до оцінювання загроз людському капіталу, що базується на поєднанні макроекономічних та демографічних показників.

Основні положення дисертації, висновки та пропозиції, що наводяться як логічний підсумок проведеної автором роботи, є достатньо повними та обґрунтованими з належним ступенем наукової аргументації.

4. Практичне значення результатів дослідження. Дисертаційна робота містить обґрунтування теоретичних і практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств.

Практичні результати доведені до рівня пропозицій і методичних розробок у діяльність ПСП «Пісківське», ФГ «ЗМІЇВСЬКЕ», ТОВ «Смартекспорт», Департаменту агропромислового розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації. Наукові розробки та теоретичні узагальнення дисертаційної роботи впроваджені в освітній процес й наукову діяльність Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

5. Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення, результати прикладних досліджень доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 17 науково-практичних конференціях. Положення наукової новизни, пропозиції та висновки дисертації опубліковано в 22 наукових працях, зокрема: 4 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б» та міжнародної бази Index Copernicus; 1 стаття у вітчизняному виданні, що включене до наукометричної бази Scopus; 17 наукових праць у збірниках за матеріалами міжнародних науково-практичних конференцій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Обсяг, кількість та якість опублікованих праць відповідають вимогам, що стосуються публікацій основного змісту дисертаційної роботи для отримання наукового ступеня доктора філософії.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам. У дисертаційній роботі Севрюкової Єлизавети Олександрівни досягнута мета, вирішені поставлені завдання, сформульовані та обґрунтовані наукові положення. Висновки та пропозиції є особистим надбанням її автора. Рівень проведених досліджень, викладених у дисертації, відповідає сучасним вимогам до науково-дослідних робіт, що виконуються в національних університетах України.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи. Оцінюючи представлену дисертаційну роботу в цілому позитивно, слід виокремити дискусійні положення та висловити такі зауваження:

1. Автором пропонується визначати показник рівня використання людського капіталу як відношення величини трудового потенціалу до величини людського капіталу (с. 46). Однак, не розкривається конкретна методика визначення даних показників.

2. У таблиці 1.2 (с. 52) надається стисла характеристика виділених кластерів за результатами аналізування бази даних літературних джерел за терміном «людський капітал». У той же час автор зупиняється на характеристиці ключових слів, які входять до даних кластерів, залишаючи поза увагою досліджувану авторами проблематику.

3. На рисунку 1.8. (с. 68) представлені особливості формування людського капіталу на сільських територіях. При цьому, одні з наведених чинників мають позитивний вплив на формування людського капіталу, а інші – умовно-негативний. Вважаємо за доцільне окремо здійснити їх класифікацію за зазначеними критеріями та детальніше розглянути з цієї позиції.

4. Під час побудови математичної моделі динаміки смертності чоловіків було використано функцію прямої (с. 115). Вважаємо за доцільне обґрунтувати вибір саме цієї функції порівняно з іншими можливими варіантами.

5. Проведений регресійний аналіз залежності рівня витрат на оплату праці від окремих факторів засвідчив, що коефіцієнт співвідношення товарна продукція / заробітна плата має негативний вплив на величину заробітної плати

на 1 га сільськогосподарських угідь (с. 173). Констатуючи цей факт, автор, разом із тим, не наводить можливих причин виявленої залежності та не здійснює її глибокої оцінки.

Водночас, наведені зауваження та висловлені дискусійні положення не перешкоджають позитивній оцінці дисертаційної роботи загалом. Окремі зауваження можна розглядати як побажання здобувачу щодо напрямів подальшого дослідження проблеми.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Севрюкової Єлизавети Олександрівни на тему: «Забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств» є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати в галузі економічної науки, які в сукупності спрямовані на виконання важливого наукового завдання відносно обґрунтування теоретичних і практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств. Положення дисертаційної роботи містять наукову новизну, мають теоретичну та практичну цінність, достатній рівень обґрунтованості та достовірності, виконані з використанням сучасних методів наукового пізнання.

Дисертація є самостійною і завершеною працею, що свідчить про наукову зрілість автора. Визначена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені. Запропоновані дисертантом результати та висновки дослідження мають науково-прикладну цінність та можуть бути використані в науковій, освітній, управлінській та економічній діяльності сільськогосподарській діяльності. Робота виконана з дотриманням академічної доброчесності.

Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки

України № 759 від 31.05.2019 р., постанові Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.

Автор дисертаційної роботи Севрюкова Єлизавета Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» (галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки).

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
персоналу та адміністрування
Національного університету
«Львівська політехніка»

Галина БОЙКІВСЬКА

**«Підпис к.е.н., доцента Бойківської Г. М.
засвідчую»:**

Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

Роман БРИЛИНСЬКИЙ